

Modern Arap Şiirinde Ayasofya*

The Hagia Sophia In Modern Arabic Poetry

Abdelkarim Amin Mohamed SOLİMAN¹ , Senem CEYLAN¹

*Bu çalışma Selçuk Üniversitesi'nin 01-02 Kasım 2021 tarihinde düzenlediği Uluslararası Dil ve Çeviribilim Kongresi'nde sunulan bildirinin genişletilmiş ve gözden geçirilmiş halidir.

¹Dokuz Eylül Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İzmir, Türkiye

ORCID: A.A.M.S. 0000-0003-2999-1031;
S.C. 0000-0002-3129-1432

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Senem CEYLAN (Doç. Dr.),
Dokuz Eylül Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İzmir,
Türkiye
E-posta: senemsoyer@gmail.com

Başvuru/Submitted: 14.08.2022

Revizyon Talebi/Revision Requested:
04.09.2022

Son Revizyon/Last Revision Received:
12.09.2022

Kabul/Accepted: 13.09.2022

Atıf/Citation: Ceylan, Senem & Soliman, Abdelkarim Amin Mohamed. "Modern Arap Şiirinde Ayasofya." *Şarkiyat Mecmuası - Journal of Oriental Studies* 41 (2022), 1-14.
<https://doi.org/10.26650/jos.1161965>

ÖZ

Kadim Grekçe'de Kutsal Bilgelik anlamı taşıyan, yakın geçmişte müze olarak kullanılmış ve günümüzde Ayasofya-i Kebir Cami-i Şerifi resmi ismi ile ibadethane statüsü kazandırılmış olan Ayasofya, Hristiyanlık ve İslam dini kültürlerince önemli bir konumdur. 532- 537 yılları arasında I. Justinianus tarafından bazilika planlı inşa ettirilen bu patrik katedrali, 1453 yılında Fatih Sultan Mehmet Han'ın İstanbul'u fethedip, fethin 3. günü ordusuyla birlikte kıldığı ilk Cuma namazı sonrasında cami statüsü kazanmasına kadarki sürede Ortodoksların ve Papalığın merkezi konumundaydı. II. Mehmet, Ayasofya'da kılınan ilk namazla birlikte camiyi vakfetmiş ve Fatih Külliyesi ile Ayasofya-i Kebir Vakfı'nı kurmuştur. Böylece Ayasofya; Osmanlı devletinin gücünü, Müslümanların batıya karşı zaferini işaret etmesi bakımından simgesel bir anlam ve değer taşımasının yanı sıra, Müslümanların gönüllerinde de kutsal bir sembol haline gelmiştir. Bunun doğal bir sonucu olarak Ayasofya'nın yeniden batılılar tarafından geri kazanılması varılacak bir hedef haline dönüşmüştür. Her iki dinin de kutsal olmuş olan Ayasofya, konumu ve kültürel bir miras oluşu bakımından da hem Hristiyanlar hem de Müslümanlar için aynı derecede önem taşımaktadır. İstanbul'un fethinden günümüze kadar, önce Osmanlı Devleti ve akabinde Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Ayasofya'yı korumak için büyük bir özveri ve çaba göstermişlerdir. İstanbul'un fethiyle camiye, daha sonra 1934 yılında yayımlanan Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile müzeye dönüştürülen Ayasofya, 2729 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile yeniden camiye dönüştürülerek ibadete açılmıştır. Bu çalışmada modern Arap şiirinde Ayasofya imgesi ele alınmış olup, Ayasofya'nın mimari özellikleri, Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethi ve Ayasofya'yı camiye dönüştürmesi, Birinci Dünya Savaşı'nda Ayasofya için yazılan mersiyeler, Ayasofya'nın değişen statüsü irdelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Ayasofya, Modern Arap Şiiri, Mersiye, Arap Edebiyatı

ABSTRACT

Hagia Sophia means sacred wisdom in Ancient Greek and had been used as a museum in the recent past. Currently it has been given the status of a place of worship with the official name of *Ayasofya-i Kebir Cami-i Şerifi* [Hagia Sophia Grand Mosque], and it has an important place in the religious cultures of Christianity and Islam. This patriarchal cathedral was built by Justinian I between 532-537 AD as a basilica and had served as the center of the Eastern Orthodox Church and its Ecumenical Patriarchy until Fatih Sultan Mehmet

Khan conquered Istanbul in 1453, when it gained the status of a mosque after the first Friday prayer he performed with his army on the third day of the conquest. Mehmet II dedicated the mosque with this first congregational prayer in Hagia Sophia and established the Fatih Complex and the Hagia Sofia Waqf. Thus, Hagia Sophia not only had a symbolic meaning and value in terms of indicating the power of the Ottoman State and the victory of the Muslims against the West but also became a sacred symbol in the hearts of Muslims. As a natural consequence of this, the reconquering of Hagia Sophia by Westerners became a goal to be reached. Being sacred to both Orthodox Christianity and Islam, Hagia Sophia has been equally important to both Christians and Muslims in terms of its location and as a cultural heritage site. From the conquest of Istanbul to the present day, first the Ottoman Empire and then the Republic of Türkiye made great sacrifices and efforts to protect Hagia Sophia. Hagia Sophia, which had been converted from a basilica into a mosque with the conquest of Istanbul and then into a museum with the Decree of the Council of Ministers published in 1934, was reconverted in 2020 into a mosque with Presidential Decree No. 2729 and left open for worship. This study discusses the image of Hagia Sophia in modern Arabic poetry and examines the architectural features of Hagia Sophia, the conquest of Istanbul by Fatih Sultan Mehmet and its conversion into a mosque, the elegies written for Hagia Sophia during World War I, and Hagia Sophia's status changes.

Keywords: Hagia Sophia, modern Arabic poetry, elegy, Arabic literature

EXTENDED ABSTRACT

The construction of the first church on the site of Hagia Sophia was initiated during the reign of the Roman Emperor Constantine I and inaugurated during the reign of Constantine II. This monument was known as *Magna Ecclesia* [The Great Church] and was exposed to serious damage in the aftermath of a great fire. The building known as the Second Hagia Sophia was built by the command of Emperor Theodosius II following the design of the first one. It was opened for worship in 415 AD. The second structure, having been built in the same basilica format with a wooden roof similar to the first, was severely damaged by the rebels during the Nika Revolt against Emperor Justinian in 532 AD. The building that is known today as the Third Hagia Sophia, was built at the command of the Byzantine Emperor Justinian I as an even larger and more magnificent building between 532-537 AD. Throughout this process, Hagia Sophia revealed itself as having an important central position in the Eastern Orthodox Church and the Ecumenical Patriarchy. In this respect, besides being a religious center, Hagia Sophia has always been an institution with an iconic meaning.

The conquest of Istanbul by Sultan Mehmet the Conqueror was one of the most important turning points, not only for Turkish and Islamic history but also for humanity as a whole. Through this conquest, Hagia Sophia was converted into a mosque. The centuries-old tradition of the Ottoman Empire was to have the adhan [call for prayer] called from the greatest temple of the conquered place following the conquest and to perform the Friday prayer there. In this respect, Hagia Sophia became a symbol of the conquest of Istanbul. Also as a symbol of this conquest, Sultan Mehmet the Conqueror placed his banner at the altar located in the middle of Hagia Sophia, shot an arrow towards the dome, and recited himself the first adhan there, thus marking the conquest of Istanbul. Afterwards, prostrated in gratitude and prayed two rak'ahs,

thus converting Hagia Sophia into a mosque. With the conquest of Istanbul, Sultan Mehmet the Conqueror received the title of Caesar of the Roman Empire and gained possession of everything belonging to the Byzantine dynasty. In so doing, he also dedicated Hagia Sophia as a mosque with the first prayer in Hagia Sophia and established the Fatih Complex as well as the Hagia Sophia Waqf. He also bequeathed that Hagia Sophia be preserved forever and stipulated the continuity of its identity as a mosque.

Hagia Sophia was converted into a museum in 1934 with the decision from the Council of Ministers. However, after being used as a museum for 85 years, the 10th Chamber of the Council of State voided the decision from the 1934 Council of Ministers. Hagia Sophia was restored into a mosque with the Presidential decision dated July 10, 2020 and reopened for worship with the Friday prayer on Friday, July 24.

After this historical decision, Arab poets showed their support through their poems, seeing this transformation as a survival of the power of Islam as well as proof and a symbol of Muslim's return to their glorious history. In addition, the change that took place with this Presidential decision is important in that it represents not only how the Turkish nation's dream has come true but also that of all Muslims and their years of longing. Writers, poets, historians, and men of letters have written works for Hagia Sophia, which has a special place in the hearts of Muslim Arabs. These works attempt to express the image of Hagia Sophia within Muslims' cultural memory.

This study examines the poems written about Hagia Sophia, one of the most famous places of worship for both Muslims and Christians. The poems have been selected from the works of modern Arab poets. This study tackles the subjects of the magnificence of Hagia Sophia in the poems, the conquest of Istanbul by Sultan Mehmet the Conqueror, the excitement and happiness of the conversion of Hagia Sophia into a mosque, the elegies written for Hagia Sophia during World War I, and the reopening of Hagia Sophia as a mosque on July 10, 2020. The poems were selected using the screening method.

One of the prominent themes of Hagia Sophia in Arabic poetry is its magnificence and fascination in terms of architecture. While describing its structural features, Hagia Sophia is noteworthy described as an immortal masterpiece. Using this theme, Ahmed Shawqi in particular expresses in his poems that Hagia Sophia is a symbol of devotion to religion, one that reflects power and might.

Sultan Mehmet the Conqueror's conquest of Hagia Sophia has a particularly important place in Arabic poetry. In these poems, Sultan Mehmet the Conqueror is depicted as a good commander who is devoted to his religion, has an elevated soul, does not oppress anyone, does not hold grudges, and treats those of his enemies who surrender with mercy.

In the poems of the Saudi poet Abdurrahman al-Ashmawi praising the conquest, the poet views Sultan Mehmet the Conqueror's conquest of Istanbul as a source of pride and states that this blessed transformation occurred based on other historical events. Meanwhile, the

Moroccan poet İyhum praises Hagia Sophia as a mosque that has become an Islamic lantern where the Qur'an is read and the call to prayer echoes.

Hagia Sophia transformation into a museum as well as the events that took place during World War I have been handled and processed together in Arabic poems under the themes of a source of sadness, disappointment, deprivation of the Qur'an from the adhan, and alienation from religion. Arabic poems emphasize how the conquest has been revived and a new joy been brought to a feast-like celebration through the reopening of Hagia Sophia as a mosque.

Giriş

Ayasofya hem Müslümanlar hem Hristiyanlar tarafından kutsal kabul edilen, her iki dinin mensupları için aynı derecede öneme sahip dini bir mabettir. Bizans imparatoru I. Justinianus'ın emriyle inşa edilmiş, devletin resmi kilisesi ve başkentin incisi olarak varlığını sürdüren Ayasofya, dokuz yüz yıldan beri Hristiyan Ortodokslar için çok değerli bir kilisedir. 1453 yılında Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethiyle birlikte Ayasofya camiye dönüştürülmüştür. Bu dönüşüm Osmanlı Devleti'nin gücünü ve egemenliğini temsil etmesi bakımından önem taşımaktadır. Daha sonra 24 Kasım 1934 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile Müzeler Genel Müdürlüğü'ne bağlanmıştır.¹

Fatih Sultan Mehmet Han'dan itibaren her padişah, Ayasofya'yı daha da güzelleştirmek için çalışmalar sürdürmüştür. Zaman içinde yapılan mihrap, minber, kürsü, minareler, hünkâr mahfili, şadırvan, medrese, kütüphane ve aşhane gibi yapılar ile Ayasofya tam tekmil bir külliyeeye dönüştürülmüştür. Ayrıca Osmanlı dönemi Ayasofya Camii'nin iç süslemelerine de büyük önem verildiği bir dönem olmuştur. Şöyle ki; içerisinde bulunan ve Hristiyanlık dinince kutsal olan mozaiklerden insan figürü içermeyenler olduğu gibi muhafaza edilmişken, İslam dinince uygun görülmemeyen insan figürlü mozaikler tahrip edilmeden sadece ince bir sıva çekilerek kaplanmıştır ve bu sıvanın üzeri hüsn-i hatt, çinicilik gibi Türk sanatlarının en zarif örnekleriyle süslenmiş, mabede yeni estetik değerler kazandırılmıştır. Bu sayede Ayasofya sadece camiye dönüştürülmemiş, aynı zamanda insanlığın bu ortak mirasını muhafaza ve ihya edilmiştir.²

Ayasofya, İstanbul'un fethinin bir simgesi olarak Fatih Sultan Mehmet Han'dan itibaren Osmanlı Devleti yönetiminde büyük bir özenle korunmuş, tüm bakım-onarım-tadilat işleri özenle yapılmıştır. Özellikle de Mimar Sinan tarafından Ayasofya'ya yapılan düzenlemeler ve payanda eklemeleri bu tarihi mirasın günümüze kadar ayakta kalabilmesine imkân tanımıştır.³

Ayasofya, 1985 yılında kullanım durumuna ilişkin herhangi bir niteleme yapılmaksızın "İstanbul'un Tarihi Alanları" başlığı altında Topkapı Sarayı, Süleymaniye Camii, Sultan Ahmet Camii, Şehzade Mehmet Camii, Zeyrek Camii, Tarihi Surlar gibi eserlerin bulunduğu tarihi yarımada içerisinde Dünya Mirası Listesine alınan Türkiye'deki değerlerden biridir. Bu bağlamda Türkiye, UNESCO Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması Sözleşmesi, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile 2011 tarihli İstanbul Tarihi Yarımada Alan Yönetim Planı hükümleri uyarınca, geçmişinden aldığı birikim ve tecrübe ile Ayasofya Camii'nin özgünlüğünü, bütünlüğünü ve üstün evrensel değerini korumaya devam edecektir.⁴

1. Modern Arap Şiirlerinde Ayasofya

Modern Arap şiiri, klasik dönem şiirlerinin sanat ve estetik kaygılarına ek olarak sosyo-kültürel, siyasal, dini, düşünsel motifler içermektedir. Öyle ki, zaten Türkçe'de de kullanılan "şair" kelimesinin türetildiği Arapça aslı olan "şa'ara" kelimesinin "hissetme, fark etme"

1 Semavi Eyice, "Ayasofya", *DİA*, c. IV, (İstanbul: TDV, 1991), 209.

2 "Ayasofya" Erişim Tarihi 1 Ağustos 2022. <https://www.ayasofyacamii.gov.tr/tr/ayasofya-tarihi>.

3 "Ayasofya".

4 "Ayasofya".

anlamalarına dayanarak şair kimse için “etrafında olanların farkına varan onları hissedip kaleme alan kişi” yorumunu yapmak yanlış olmayacaktır. Dolayısıyla Arap şairlerin de şiirlerinde örneğin; Türk bir yöneticiyi ve dini değerleri yükselten birini öven methiyeler görmek mümkündür. Bu bağlamda yakın tarihî ve kültürel ilişkiler içinde olan Arap ve Türk toplumlarının, Türk coğrafyasında gerçekleşen olaylar ve savaşlardan etkilenmesi, bunların da şairler tarafından kaleme alınması doğaldır.

Arap şairleri Ayasofya konusunda yazmaya iten en önemli sebepler, uluslararası düzeydeki değişiklikler ve siyasi olaylar ile Avrupalıların Arap- İslam dünyası üzerindeki tek taraflı bakış açıları olmuştur. Sonucunda, Arap şairler de Türkiye ve İslam dini arasında bu bağ üzerinden ilişki kurmayı gerekli görmüşlerdir. Batılı ülkelerin İslam birliğini bozma ve onları tahakküm altına alma emeli taşıdıkları düşünülmüştür de denebilir. Türkiye, İslam medeniyet ve tarihinin ayrılmaz bir parçasıdır. Ayasofya da bu parçanın en sembolik örneklerindedir.

Ayasofya'nın tarihi ve dini değeri ile büyülenmiş Arap şairler onun için şiirler yazmışlardır. Ayasofya, batıya karşı İslam medeniyetinin zaferi, şanlı geçmişlerinin bir sembolü haline dönüşmüştür. Türkiye Cumhuriyeti Devleti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın imzası ile yayımlanan 2729 sayılı Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle Ayasofya'nın yeniden cami olarak ibadete açılması İslam birliği açısından bir zafer ve gücün ihyası olmuştur.

Bu çalışma Ayasofya'yı konu edinen şiirleri bir araya getiren ve tahlil eden bir çalışma olarak ilk olma özelliğini taşımaktadır. Ayasofya için Arap şairler tarafından kaleme alınmış şiirler çeşitli başlıklar altında toplanmıştır. Ayasofya hakkında Arap şairler tarafından yazılan şiirler tarama yöntemiyle seçilmiş ve içerik analizi yapılmıştır.

2. Ayasofya'nın Mimari Yapısı

Ayasofya hakkında şiir yazan ilk ve en önemli kişi Ahmed Şevki⁵ kabul edilmektedir. “Mescid Ayasofya”⁶ başlıklı bir kasidesi vardır. Şair kasidesinde Ayasofya'yı en belirgin özellikleriyle tanımlamış ve ele almıştır. Bu konuda şairin saraylarda ve prensler arasında yetiştirdiği çevrenin etkisi olduğu düşünülmektedir. Ahmed Şevkî, Ayasofya'yı bütün ihtişamı ve güzelliğiyle betimlemiştir. Şiirine başlarken şu ifadelerle yer vermiştir:

كُنَيْسَةٌ صَارَتْ إِلَى مَسْجِدٍ هَدِيَّةَ السَّيِّدِ لِلْسَيِّدِ
كَانَتْ لِعِيسَى حَرَمًا، فَانْتَهَتْ بُصْرَةَ الرُّوحِ إِلَى أَحْمَدَ

*Peygamberden peygambere bir hediye
Nitekim bir zamanlar Harem-i İsa idi*

*Kiliseydi çevrildi Ayasofya camiye
Nusret-i rûh-i İslâm ile oldu Ahmed'in*

5 Tam adı Ahmed Şevki Bey bin Ali bin Ahmed Şevki Bey'dir. 1865 yılında Kahire'de varlıklı bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Babası Kürt, anne tarafından dedesi Türk, babaannesi Çerkez, anneannesi Rum olan Şevki, modern Arap şiirinin en önemli şairlerindedir. “Şairlerin prensi” lakabıyla bilinir. Fransa'da hukuk eğitimi almıştır. “Şevkiyyât” isimli büyük bir divanı vardır. 1932 yılında Kahire'de vefat etmiştir (Yazıcı, 1997; 179-181).

6 Ahmed Şevkî, *eş-Şevkiyyât*, haz. Muhammed Huseyn Heykel, (Kahire: el-Mektebetu et-Ticâriyye el-Kubrâ, 1970), 25.

Daha sonra şu ifadelerle Ayasofya'nın büyüklüğünü ve ihtişamını betimleyerek, geçmişte ve günümüzde dünya harikalarından biri olduğunu dile getirmiştir.

شَبَّهَهَا الرُّومُ وَأَقْبَالُهُمْ
عَلَى مِثَالِ الْهَرَمِ الْمَخْدُودِ
تُنْبِي عَنْ عَزٍّ، وَ عَنْ صَوْلَةٍ
و عَلَى هَوَىِّ اللَّذِينَ لَمْ يُحْمَدِ
مَجَامِرُ الْبِاقُوتِ فِي صَحْنِهَا
تَمْلُؤُهُ مِنْ نَدَاهَا الْمَوْقِدِ

*Bizans Kralları ilelebet yaşayacak ulu bir piramit gibi, ölümsüz bir şaheser olarak,
Ayasofya'yı inşa ettiler.
Güç ve kudret timsali olan bu mabedin
Tutuşmuş buhur ile dolu avlusundaki yakuttan mangal yeri,
Dine olan bağlılığın bir göstergesi olarak hiç sönmedi.*

3. Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul Fethi Kutlamaları ve Ayasofya'nın Camiye Dönüştürülmesi

Fatih Sultan Mehmet, tarih boyunca İslam âlimleri ve büyükleri arasında adı altın harflerle anılan büyük bir komutandır. Kahraman ordusuyla İstanbul'u fethetmiş, bu vesileyle de Müslümanların Peygamberi Hz. Muhammed'in hadisinde bahsettiği övgüye nail olmuştur. Bu büyük komutan ve sultanın hayatı, şairlerin ilgisi ve beğenisini kazanmıştır. İstanbul'un fethi Müslümanlar nazarında her zaman ve koşulda değeri çok büyük bir övünç kaynağı olmuştur. Fatih Sultan Mehmet yukarıda sayılan özellikleri ile Arap şiirinde kullanılan temalardan biri olmuştur. "Şairlerin prensi" lakaplı Ahmet Şevkî, Ayasofya'yı betimledikten sonra Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethinden bahseder. Bu bölümde sultanın özellikleri, güzel ahlakı, Osmanlı Müslüman halkının mücadelesi ve Rumların direnişi anlatılır.

فَدَّ جَاءَهَا (الْفَاتِيحِ) فِي غُصْبَةٍ
رَمَى بِهَيْمٍ بُنْيَانِهَا، مِثْلَمَا
فَكَبَّرُوا فِيهَا، وَ صَلَّى الْعِدَا
و مَا تَوَانَى الرُّومُ يَفْدُونَهَا
فَخَانَهَا مِنْ قَيْصِرِ سَعْدُهُ
بِفَاتِيحِ، غَازٍ، غَفِيفِ الْقَنَا
أَجَارَ مَنْ أَلْقَى مَقَالِيدَهُ
و نَابَ عَمَّا كَانَ مِنْ رُخْرَفِ
مِنْ الْأَسْوَدِ الرُّكْعِ، السُّجْدِ
يَصْطَلِمُ الْجَمْدُ بِالْجَلْمِ
وَ اِخْتَلَطَ الْمَشْهُدُ بِالْمَشْهُدِ
وَ السَّيْفُ فِي الْمَقْدِيِّ وَالْمَقْدِي
وَ أُيْتِدَتْ بِالْقَيْصِرِ الْأَسْعِدِ
لَا يَحْمِلُ الْحَقْدَ، وَلَا يَعْتَدِي
مِنْهُمْ، وَأَصْنَفَى الْأَمْنَ لِلْمُرْتَدِي
جَلَالَةَ الْمُغْبُودِ فِي الْمَعْبَدِ

*Fatih İstanbul'a Allah'a gönülden boyun eğmiş, alnı secdeli aslan gibi ordusuyla geldi
Onlarla surlarını ateşe tuttu şehrin, kayalar kayalarla çarpıştıyordu sanki
Tekbirler getirdiler... Dualar etti düşman! Hercümerç oldu her şey biran...
Rumlar da bırakmadı. Elinde kılıç; ölenin de öldürenin de savaştı uğruna İstanbul'un...
Yaver gitmedi şansız Bizans imparatorunun. Bahtı açık yeni bir imparatorla güçlendi İstanbul
O imparator ki Fatih'tir, Gazi'dir. Gönlü yüce, kin tutmayan ve kimseye zulmetmeyen biridir
İlişmedi düşmanlardan teslim olanlara, sözünde durmayan dönekler bulmadı aman!
Ve Ayasofya, mabudun azametine layık güzellikleriyle selamete kavuştu...*

Suudi şair Abdurrahman el-Aşmâvî⁷, İstanbul'un Fatih Sultan Mehmet tarafından fethini övünç kaynağı olarak görür. Ayasofya'nın kiliseden camiye dönüşümünü kutladığı kasidesinde şöyle der:

و كان له صيبتٌ ومآلٌ-ذائع	هنا لبس التَّاريخُ بُرْدَةَ عِرْنَا
هنا شَيْدَتْ لِمُخْبِتِينَ الجوامعُ	هنا فِتْحَتْ أَبْوَابُ نُصْرٍ و عِرَّةٍ
وَقَلْبًا، ثَمَارُ الصَّدَقِ فِيهِ يَوَانِعُ	رَأَيْتُ «أبا أَيُّوبَ» ذَكَرَى جَلِيلَةً
أناشِيدُ عِرْ، رَدَّدَتْهَا المَوَاقِعُ	رَأَيْتُ خُيُولَ الفاتحين، صَهَيْلَهَا
وفي عين أوربا الفدا والمَدَامِعُ	على لَحْنِهَا تُسْرِي مَوَاقِبُ مَجْدِنَا
على رَكْحَمِهَا المَيِّمُونَ تَتَشَدَّو القواطعُ	رَأَيْتُ جُنُودَ الحَقِّ، وَالخَيْلُ خَيْلِنَا
رَوَّثَهَا على مَرِّ الزَّمَنِ الوَقَائِعُ	ولِلفَاتِحِ المَقْدَامِ أَلْفَ جِكايةٍ
لَقَدْ عَبَّرْتَنِي لِلجِهَادِ الطَّلانِعُ	سَأَلْتُ مَضِيْقَ «الدَّرْدَنيلِ» فَقَالَ لي:
عن العلم والفكر الأصيل المَرَاجِعُ	سَأَلْتُ جِزائَاتِ العُلُومِ فَحَدَّثْتِ
أياصوفيا، لِلمَجْدِ فيها بَدَائِعُ !	سَأَلْتُ مِياةَ البحرِ، قالَتْ: أَمَا تَرَى

Burada giydi tarih, mecdimizin ululuk hırkasını. Şöhreti bilinirdi, namımız daha da yayıldı İzzetin ve zaferin kapıları burada açıldı, Allah'a güvenenler için camiler burada kuruldu Eyüp Sultanı, kalbimde aziz hatırasıyla yâd ettim, sadakatin meyveleri onda parlıyordu İstanbul'u fethedenlerin atlarının, her yerde zafer marşı gibi yankılanan kişneme seslerini duydum

Ritmîyle geçiyor bu bestenin görkemli tören alayımız, Avrupa'nın gözleri yaş dolu Hakk'ın ordusunu gördüm, atları dörtnala koşuyordu. Her yerde nal sesleri yankılanıyordu Nice kahramanlık hikâyesiyle yiğit Fatih, asırlar boyunca dillerden dillere dolaştı durdu Sordum Çanakkale boğazına: Bana, cihat için ordumun akıncıları geçti buradan, diyordu İlimin hazinelerine sordum, söylediğine göre; asıl ilim ve fikir burada saklanıyordu Ve denizin sularına sordum Ayasofya'yı görmüyor musun?

Bir şaheser varsa o da Ayasofya'dır diyordu.

Faslı şair Muhanned İyhûm⁸ Fatih Sultan Mehmet'in Ayasofya'yı ruhbanlardan alarak camiye dönüştürmesini Ayasofya'nın ağzından şöyle aktarıyor:

أَقَامَ (الْفَاتِحِ) المَعْوَازُ صَرَجِي	وَمِنْ رُهْبَانِ دَوْلَتِهِ اشْتَرَانِي
مَلِينًا بِالجَوَاهِرِ وَالجَمَانِ	لِأَبْقَى مَسْجِدًا لِلوَقْتِ يُنْمِي
وفي الأوقاتِ يَصْنَعُ بالأَدَانِ	به القرآنُ يُنَلِّي في خُشُوعِ
لِكُلِّ مُشَاهِدٍ قَاصِ وَدَانِ	فَصِرْتُ مَنَارَةَ الإسلامِ تَبْدُو

Gözü pek komutan Fatih beni ruhbanlarından satın aldı şehrin ve ölümsüzleştirdi

İnci mercanla bezenmiş bir cami olarak yeşereyim istedi

Huşu ile Kur'an okunsun içinde, ezanlar yankılasın namaz vakitleri

İslam'ın bir feneri oldum artık uzak yakın herkes görsün beni.

4. I. Dünya Savaşında Ayasofya Mersiyesi

Ayasofya iki üzücü olaya maruz kalmıştır. Bu olaylar Müslümanları derinden etkileyen, yenilgiye uğratan, hayal kırıklığı yaratan olaylardır. Bunların ilki; Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşında yenilgiye uğraması ikincisi ise 1934 yılında Ayasofya'nın statüsünün değişerek

7 Abdurrahman el-Aşmâvî, *Dîvân (Cevletu fî Arâbât el-Huzn)*, (Riyad: Mektebetu el-Abikân, 1426), 30-31.

8 Muhanned b. Ali İyhûm et-Tenânî, şair, şairinden elektronik posta yoluyla 8/10/2021 tarihinde istenmiştir.

müzeeye dönüştürülmesidir. Bu karar Müslümanların dini duygularını harekete geçirmiş, şairleri de Ayasofya için duydukları hüznü ona mersiyeler yazarak dile getirmeye sevk etmiştir.

Bu mersiyelerden birincisi Batılı devletlerin I. Dünya savaşında İstanbul'u işgali nedeniyle yazılan mersiyedir. I. Dünya savaşı sonunda İngiltere, Fransa ve İtalya'dan oluşan İtilaf Devletleri İstanbul'u ele geçirdiler. Meclisi dağıtarak bazı vekilleri sürgüne yolladılar. Yıldız Sarayını kuşatarak Osmanlı yönetimini eli kolu bağlı hale getirdiler. İşgal güçleri tarafından kuşatılan İstanbul'un geleceği tüm Müslümanlar için elim bir olaya dönüştü.

Mısırlı şair Hâfız İbrâhîm⁹, Mısır halkının ve Müslümanların duygularını en yalın biçimde düşmanların İstanbul'u işgalinin hemen ardından nazmettiği Ayasofya¹⁰ şiirinde şöyle dile getirmiştir:

عُهودَ كِرَامٍ فِيهِ صَلُّوا وَسَلَّمُوا وَ حَلَى نَوَاجِيكَ الْمَسِيحِ وَ مَرِيئِ مِنَ الرُّومِ فِي مَخْرَابِهِ يَتَرَنَّمُ عَلَى اللَّهِ مِنْ عَهْدِ النُّوَاقِيصِ أَكْرَمُ وَلَا يَأْمَنُ الْبَيْتُ الْعَتِيقُ الْمَحْرَمُ حَمَاكَ وَأَنْ يُمْنَى الْحَطِيمُ وَ زَمْرُ كُتَابِكَ يُبْتَلَى كُلُّ يَوْمٍ وَ يُكْرَمُ حَيَاءً وَ أَنْصَارُ الْحَقِيقَةِ نُؤْمُ وَ حَكَمْتُمْ فِينَا الْيَوْمَ مَنْ لَيْسَ بِرَحْمُ	(أيا صوفيا) حان النَّفْرُ فَادْكُرِي إِذَا عُدْتِ يَوْمًا لِلصَّليبِ وَ أَهْلِهِ وَ دَقَقْتِ نَوَاقِيصَ وَ قَامَ مَرْمَرٌ فَلَا تُنْكِرِي عَهْدَ الْمَآذِنِ إِنَّهُ تَبَارَكْتَ بَيْتُ الْقُدْسِ جَدَّلَانُ أَمَنْ أَيُّضْبِكَ أَنْ تَعْشَى سَنَابِكَ خَيْلَهُمْ وَ كَيْفَ يَذُلُّ الْمَسْلُومُونَ وَ بَيْنَهُمْ تَبْيُكُ مَحْزُونٌ وَ بَيْتُكَ مُطْرَقٌ عَصَبْنَا وَ خَالَفْنَا فِعَاقِبَتَ عَادِلَا
---	---

Vakti geldi ayrılığın Ayasofya... Sende salât-u selam getiren muhteremleri hatırla

Eğer bir gün haçın gölgesine ve Hristiyanlara dönersen... Ve duvarlarını süslerse yeniden Meryem'le İsa

Çanlar çalarsa tepende ve mihrabında Rûm'un şarkıları terennüm ederse

Minareler zamanını inkâr etme sakın! O minareler çanlardan daha üstündür Allah katında...

Yücesin kutsiyetin evi, mutlusun, güvendesin. Kutsal Beytü'l-Atîk bile korku içinde...

Razı mısın? Atlarıyla kuşatsınlar korusunlar seni, Hatim ve Zemzem düşer olsun belaya?

Her gün kitabını okuyup, baş tâci ediyorken Müslümanlar; mümkün mü hiç zelil olsunlar?

Peygamberin mahzun... Kâbe hayâ ile başını eğmiş... Hak yolunun yardımcıları uykuda...

İsyan ettik, günahkâr olduk ve sen de adaletle cezalandırdın...

Bugün bizim başımıza şefkatten yoksun olanı hâkim kıldın.

Mersiyelerden ikincisi de Ayasofya'nın müzeeye dönüşme kararına ilişkin kaleme alınmıştır. İslam dünyası bu kararın ardından büyük bir hayal kırıklığı yaşamıştır. Ayasofya'nın müze olması demek Müslüman Hristiyan herkesin ziyaret edebildiği yer anlamına gelmektedir. Bu da İslam dünyasının batı karşısında yenilgiye uğraması olarak hissedilmiştir. Ayasofya'nın

9 Muhammed Hâfız İbrâhîm Fehmî, 1872 yılında doğmuştur. Mısır kökenli mühendis bir baba (İbrahim Fethi) ile Türk asıllı bir anneden dünyaya gelmiştir. Harbiye eğitimi almış ve 1891 yılında mezun olarak Mısır ordusuna subay olarak katılmıştır. Daha sonra Sudan'da bulunmuş ve İngilizlere karşı çalışmıştır. 1903 yılında emekli olmuştur. Milli ve dini görevlerini yerine getirmiş, sorunların çözümünde yer almıştır. "Nil Şairi" olarak bilinir. Modern Arap şiirinin temsilcisidir. Viktor Hugo'nun "Sefiller" romanını Arapçaya çevirmiştir. 1932 yılında vefat etmiştir. Ayrıca bkz: Hüseyin Yazıcı, "Hâfız İbrâhîm", *DİA*, c. XV, (İstanbul: TDV İslam Ansiklopedisi, 1997), 91.

10 Hâfız İbrâhîm, *Divânu Hâfız İbrâhîm*, düz. Ahmed Emin, Ahmed ez-Zeyn, İbrâhîm el-Ebyârî, (Kahire: el-Hey'etu el-Mısıriyyetu el-Âmmetu li'l-Kitâb, 2008), 402-403.

statüsünün değişimi ile ilgili bazı şairler üzüntülerini ifade etmek için şiir yazmışlardır. Bu şairlerden biri olan El-Asmâvî¹¹ şiirinde şöyle seslenir:

وَجَمْرٌ مِنَ الشَّقْوِ الْمُبْرَحِ لاذِعٌ وَرُورٌ أَخْلَامِ الْمَسَافِرِ ضَائِعٌ وَلَكِنْ قَوْمِي فِي زَمَانِي تَرَا جَعُوا وَفِيهَا لِإِعْصَارِ الْأَنْبِينِ رَعَا زِعٌ وَيُظْلَمُ مَسْكِينٌ وَيُطْرَطُ جَانِعٌ يُحْرَكُهَا فِيهِ الْهَدْيُ الْمُخَادِعُ عَلَى الْحَبِّ لَا تَسْطُو عَلَيْهِ النَّوَازِعُ	أَيَا صُوفِيَا، بِنِي وَبَيْنَكَ لَوْعَةٌ تَكْسِرُ مَجْدَافَ الْأَمَانِي فِي يَدِي أَيَا صُوفِيَا، مَا أَخْلَفْتَ الْمَجْدَ وَغَدَهُ أَيَا صُوفِيَا، فِي النَّفْسِ لِلْهِمِّ صَنْجَةٌ يُقْتَلُ أَطْفَالٌ، وَتُسَبَّى حَرَائِرُ وَأَمْنَتْنَا فِي مَسْرَحِ الْغَرْبِ لُعْبَةٌ أَيَا صُوفِيَا، بِنِي وَبَيْنَكَ مَوْتٌ
---	--

Ey Ayasofya, özlemin ateşten bir kor, aramızda buruk bir acı var

Kırıldı kaldı ellerimde hayallere götürecek kürekler, seyyahın hayal kayıkları yitik artık

Ah Ayasofya, bu ihtişam sözünde durdu ama kavmin caydı vadinden, yaptı bunu

Ah Ayasofya, ruhumda hüzünden bir feryat, inlemelerin darlığı yüreğimi titretiyor

Çocuklar öldürülüyor, Müslüman kadınlar esir düşüyor, garibe zulmediliyor, açlar bir lokmaya muhtaç

Ümmet, Avrupa'nın oyuncağı olmuş, sahtekârlıklarıyla onu oynatıyor

Ah Ayasofya, aramızda bir sevgi bağı var ki seninle, hiçbir duygu onu silemez.

Ayasofya için mersiye yazan diğer bir şair Emced et-Trablusî¹² şiirinde Ayasofya'nın müzeye dönüştürülmesini ele alır ve şöyle der:

وَتُسَبَّى عَلَى مَرِّ الْأَنْبِينِ وَتُصْبِحُ تَنْكُرُ أَهْلُهَا لَهَا وَأَذَاقَهَا يُذَافِعُ عَنْهَا الطَّامِعِينَ وَيَفْتَحُ وَقَدْ يُغْفَرُ الذَّنْبُ الْعَظِيمُ الْمُبْرَحُ وَتَنْتَرِكُ فِي أَيْدِي الْأَسْمَى تَنْتَصَوُّحُ يَرْفُ عَلَيْهَا الْمَجْدُ وَالْعَزُّ يَصْدَحُ تَكَادُ بِأَفْوَاجِ الْمُصَلِّينِ تَطْفَحُ تُمَايَلُ مِنْ تَرْتِيلِهِ وَتَرْجُحُ لَدَيْهَا، وَلَا الدَّاعِي الْمُوَدِّنُ يُفْصَحُ تَضِجُ شِكَاةً وَالْمَنَابِرُ تُوَحُّ	(أَيَا صُوفِيَا) تَنْدُرِي الدُّمُوعَ وَتَسْفَحُ فَوَادِحَهُ صَرْفُ الزَّمَانِ الْمُفَدَّحُ وَهَانَتْ عَلَى مَنْ كَانَ بِالْأَمْسِ مُشْتَقِفَا فَوَا أَسْفَالًا مَتَدَتِ أَسَاءَتُ وَأَذْنَبَتْ أَيُّهُجُرْهَا أَبْنَاوَهَا دُونَ رَحْمَةٍ أَلَمْ تَكُنْ مِحْرَابَ الْخِلَافَةِ أَعْصُرًا إِذَا سَمِعَ النَّاسُ الْأَذَانَ رَأَيْتَهَا وَأَنْ تَلِي الْفُرْقَانَ فِيهَا رَأَيْتَهَا فَأَضْحَحْتَ خَلَاءَ لَا الْحَمَامُ خُشِعَ وَعَطِلَ فِيهَا الدِّينُ فَهِيَ وَجِيعَةٌ
--	---

Ah Ayasofya, sel olmuş göz yaşları, sabah akşam yükselir inleyenlerin acı feryatları

Zaman beli büken felaketlerle geçiyor, kılık değiştirmiş ahali tanımaz olmuş sevenler

Düne kadar şefkatle sana koşup savunanlar nasıl da kolayca vazgeçtiler;

Ah yazık! Kötü oldu, günaha girdiler. En büyük günah bile affedilebilir

Acımasızca evlatlar göçüyor mu? Yaban ele mi terk ediyorlar seni

Onur ve şerefın üzerinde dalgalandığı İslamiyet'in mihrabı değil miydin asırlarca?

Senden yükselen ezan duyulduğunda dolup taşardın namaz kılanlarla

Kur'an-ı Kerim okunsa orada, o sesle mest olur sağa sola salınurlardı

Yazık oldu, boşa gitti, ne huşu sahibi sıkı dostlar kaldı, ne güzel sesiyle müezzin.

Dinden mahrum bırakıldı, hüznülenecek gerçek acı budur.. Minberler bu acıyla dövünüyor.

11 el-Asmâvî, *Divân (Cevletu fî Arâbat el-Huzn)*, 31.

12 Emced et-Trablusî, *Mecelletu er-Risâlet el-Mısriyye*, 109 (Kahire: y.y., 1935), 1270.

5. Ayasofya'nın Yeniden İbadete Açılması

10 Temmuz 2020 tarihinde Danıştay, Ayasofya'nın camiden müzeye dönüştüğü 1934 tarihli Bakanlar Kurulu kararını iptal etmiş ve Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle Ayasofya yeniden cami olarak ibadete açılmış ve Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlanmıştır. Bu karar dünyadaki Müslüman halkın özlemle beklediği, mutlu olduğu bir değişiklik olmuştur.

Dünyadaki en önemli ibadet merkezlerinden biri kabul edilen Ayasofya, İstanbul'un da manevi merkezini simgelemektedir. İnşa edildiği dönemde dünya üzerindeki en büyük ve en görkemli binalardan biri olarak yapılan Ayasofya, 1985 yılında UNESCO Dünya Miras Listesi'ne alınmıştır. İstanbul'un 1453 yılında fethedilmesinin ardından Fatih Sultan Mehmet tarafından vakfedilerek bu yapının ilelebet muhafazasını vasiyet etmiş ve cami hüviyetinin devamlılığını şart koşturmuştur. Asırlarca yaşadığı depremlerden, yangınlardan, yağmalardan ve bakımsızlıktan dolayı harap vaziyette olan Ayasofya, 1453 yılından itibaren sadece camiye dönüştürülmekle kalmamış aynı zamanda bir medeniyet tasavvuru çerçevesinde ihya edilmiştir. Türk milleti tarafından özenle muhafaza edilip korunup bugünlere ulaşması sağlanmıştır. Bu nedenle, güçlü sahiplenışı ile Türk Milletinin Ayasofya üzerindeki hakkı bu eseri ilk inşa edenlerden daha fazladır.¹³

Arap şairlerden İbnu es-Seyyid es-Sûmâlî¹⁴ bu kararı şu şiiriyle kutlamıştır:

بَفْتَحِ جَدِيدٍ فَوْقَ حَدَيْكَ يُرْسَمُ	«أيا صوفيا» أَنْ الْفَاءُ فَأَبْشِرِي
وَسَبَّةَ أَعْوَامٍ مِنَ الذِّكْرِ تُحْرَمُ	بَكَيْتِ مَفْجَعَةً ثَمَانِينَ جَجَّةً
وَكَاذِبَتِ أَلَمَ الْفِرَاقِ أُبَيَّةً	وَنَادَيْتِ فِي رَكْبِ أَهَالِيهِ نَوْمُ
أَثَارًا أَسَى بَيْنَ الْحَتَى يَتَضَنَّرَمُ	تَجِيْبُكَ وَالشَّجْوُ الَّذِي فَاصَنَ بِالنَّوَى
وَشَاعَ إِلَى الْأَكْوَانِ مَا كُنْتُ أَلْهَمُ	فَهَا قَدْ أَتَى تَصَنُّرٌ مِنَ اللَّهِ وَحَدَهُ
رَنْبِرَ أَسْوَدٍ فِيكَ صَلُّوا وَسَلِّمُوا	وَصَالَتْ يَدُ الْأَبْطَالِ تُحْيِي مُجَدِّدًا
وَطَبِيبَةً وَالْأَقْصَى السَّلِيلُ وَرَمْرَمُ	فَمَكَّةُ تَشْتَدُّ وَالْمَحَارِبُ تَزْدَهِي
وَمَكْرَمَةٌ عَظْمَى بِهَا نَتَقَّمُ	لَقَدْ كُنْتُ فِيْنَا مَشْعَلًا نَهْتَدِي بِهِ
حَدِيثُ رَسُولِ 15 كَانَ بِالْفَتْحِ يَجْرُمُ	وَرَمْزًا عَظِيمًا بَاتَ يَزْوِي مُجَسِّدًا

*Ey Ayasofya, artık buluşma vakti! Yanaklarının üzerinde beliren yeni bir fethin müjdesini ver
Seksen altı yıldır acı içinde ağladın, ezandan, namazdan mahrum kaldın.*

Vakarlı bir biçimde bu ayrılığa tahammül ettin, uyuyan halkı konvoyla çağırдың

Ağladık, sızladık, ateş düştüğü yeri yakıyor, ciğerimiz yandı

Ve nihayet Allah'ın yardımını geldi, hayalim gerçek olup kâinata yayıldı

Kahraman bir el uzandı sende salat-u selamları yeniden yaşatmaya

Mekke, Medine, işgal altında Mescid-i Aksa ve Zenzem kuyusu bu zaferle şâd oluyor

Sen yolumuzu gösteren meşalesin Ayasofya, kendisiyle ilerleyeceğimiz en değerli şeysin

Sen ki peygamberin sözünün vücut bulmuş halisin, Bizans'ın fethinin kesin müjdesisin.

13 Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, Ayasofya Camii Fatih Sultan Mehmet Han'ın Emaneti İnsanlığın Ortak Hazinesi (İstanbul: Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları, 2020), 7.

14 Abdulhalim b. es-Seyyid es-Sûmâlî, Kasidetu Ayasofya, Erişim 13 Ağustos 2021. <https://www.youtube.com/watch?v=B5aCEfJ2bNQ>

15 «لَتَفْتَحَنَّ الْقُسْطَنْطِينِيَّةَ فَلْيَغْمِزْ الْأَمِيرُ أَمِيرَهَا، وَلْنَعْمَ الْجَيْشُ ذَلِكَ الْجَيْشُ» Şairin burada kastetmek istediği Hz. Muhammed'in İstanbul'un fethi ile ilgili hadisidir: "İstanbul mutlaka fethedilecektir. Onu fetheden komutan ne güzel komutan, o ordu ne güzel ordudur". Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 4/335, Kahire: 1313.

Ayasofya'nın ibadete açılmasını şiiriyle kutlayan başka bir şair de Faslı Muhanned İyhûm¹⁶ dur.

وَعَادَرَنِي بِحَقِّ مَا أَعَانِي إِلَيَّ مِنَ الْمَبَارَكِ (أردوغان) زَعِيمًا فَازَ فِي كُلِّ الرَّهَانِ مِنَ الظُّلْمِ الْمُبْرَحِ وَالْهَوَانِ مَلِيءٌ بِالسُّرُورِ وَبِالتَّهَانِي فَرَادَ بِهِ - كَمَا أَبْغِيهِ - شَانِي بُرْدَهُ وَيُنْبِذُهُ لِسَانِي بِأَخْبَارِي وَأَمْجَادِي الْجِسَانِ بِهِ عَبَّرَ القُرُونُ عِلَا كِيَانِي	رَجَعْتُ إِلَى الْحَيَاةِ كَمَا تَرَانِي سَعِدْتُ بِمَا رَأَيْتُ الْيَوْمَ يُهْدَى أَعَادَ لِي الْحَيَاةَ فَكَانَ حَقًّا أَعَادَ لِي الصَّلَاةَ وَفَكَ أَسْرِي شَعَزْتُ بِأَنَّ هَذَا الْيَوْمَ عَيْدٌ لَقَدْ رُفِعَ الْأَذَانُ عَلَيَّ مَنَارِي غَدَا التَّكْبِيرُ وَالتَّهْلِيلُ لِحَنَّا أَرَى النَّارِخُ يُشْهَدُ لِي وَيُدْلِي فَلِي صَيْتٌ بِهِ نَلْتُ الْمَعَالِي
--	--

*Gördüğünüz gibi hayata geri döndüm, bütün sıkıntılar akıp gitti
Bugünü gördüm ya çok mutlu oldum, o kutlu insan (Erdoğan) bana bayram yaşattı
O lider ki beni yeniden hayata geri döndürdü, her alanda kazandı
Namaz bana yeniden nasip oldu, değersizlik, kurgunluk ve zulüm çözüldü gitti
Sevinç ve tebrik dolu bugünü bayram gibi hissediyorum
Minarelerimde yeniden ezan sesi yükseldi, o ezan sesi ki -istediğim oldu- değerimi yükseltti
Her gün tekrar edilen tekbirler; kelime-i tevhidler dilime ilahi oldu
Bana şahitlik eden tarihi görüyorum, haberlerimi ve şerefimi dile getiriyor
Şöhret benim, onunla şerefe ulaştım, yüzyıllardır varlığımın üstünde*

Şair İyhûm¹⁷, Ayasofya'nın ibadete açılmasından duyduğu mutluluğu dile getiriyor ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın siyasi zekâsını överek şöyle diyor:

مَلِيءٌ بِالمَكَايِبِ وَالْأَمَانِي بِهِ قَدْ صَرَّتْ فِي أَعْلَى مَكَانِ بِهِ نُورٌ يُوصِلُ لِلجَنَانِ عَمِيلٌ لَيْسَ ذَا رَأْيٍ جَبَانِ تُحْبِطُكَ بِالسَّعَادَةِ وَالْأَمَانِ بِكُلِّ مُتَاوِيٍّ لِلذِّينِ شَانِي	(أيا صوفيا) هَنِينًا بَانِرَاجِ بِهِ اسْتَرْجَعْتَ حَقَّكَ فِي هُدُوءِ أَعَادَكَ (أردوغان) إِلَى سَبِيلِ تَعْبِطُ الْحَاسِبِينَ وَكُلَّ نَذَلِ هَنِينًا قَدْ رَجَعْتَ إِلَى حَيَاةِ يُطَاغِ اللَّهُ فِيكَ وَلَا تُبَالِي
---	---

*Umut ve kazanç dolu kurtuluşun kutlu olsun Ayasofya!
Huzur içinde döndü sana hakkın ve sen en ulu doruklardasın
Cennet bahçelerine ulaştıracak nurlu yolu geri verdi Erdoğan'ın
Hasetçileri ve korkak Batı yardakçılarını kızdırdın
Kutlu olsun Ayasofya yeni hayatın, saadetler, esenlikler seni kuşatsın
Gam yükü çekme, tüm itirazlara rağmen Allah'a ibadet edilen bir yer olarak yaşayacaksın.*

Sonuç

Ayasofya, hem Müslüman hem de Hristiyanlar için kutsalı paha biçilemez değerde olan, ihmal edilemez ve vazgeçilemez bir mabettir. Ayasofya ibadet edilen bir cami olarak Müslüman halkın hafızasında silinmesi mümkün olmayan izlere sahiptir. Bu özelliği ile Ayasofya, dini tarihin de bir simgesi ve kanıtı niteliğindedir.

16 Muhanned b. Ali İyhûm et-Tenânî, şair, şairinden elektronik posta yoluyla 8/10/2021 tarihinde istenmiştir.

17 Muhanned b. Ali İyhûm et-Tenânî, şair, şairinden elektronik posta yoluyla 8/10/2021 tarihinde istenmiştir.

Arap şairler dini sorunlara özellikle de Ayasofya hususuna kayıtsız kalmamışlardır. Tarih boyunca Mısırlı Ahmet Şevki'den Faslı Muhanned İyhûm'a kadar şairler Ayasofya'yı şiirlerine konu edinmişler, Ayasofya Arap şairlerin vazgeçemediği bir tema olarak her zaman gündemde kalmıştır.

Ayasofya hakkında yazılan şiirlere kronolojik olarak bakıldığında ilk dönemde görkeminden, heybetinden bahsedilerek mimari yönü ön plana çıkarılmıştır. Şiirlerde Ayasofya'nın bir ruh taşıması, her iki dinin de kutsal mekânı olması yoğun duygularla ifade edilmiştir. Arap şairlerin öne çıkardığı temalardan biri de Fatih Sultan Mehmet tarafından İstanbul'un fethinden sonra Ayasofya'nın camiye dönüştürülmesi olmuştur. Kimi zaman coşkuyla adından söz edilen, şiir yazılan Ayasofya, I. Dünya Savaşı sırasında mersiyelere konu edilmiştir. Bununla birlikte Ayasofya'nın müze statüsü kazanması sonucu yaşanan hayal kırıklığı da mersiyelerde işlenmiştir. Yakın tarihte Ayasofya'nın statüsü ile ilgili yapılan değişiklik ile yeniden bir fetih coşkusuyula şiirlerin konusu olmuştur.

Bu çalışmada görülmüştür ki; Ayasofya sevgisi evrenseldir. Bu sevgi bir ülkeye ait olmanın daha ötesinde anlama sahiptir. En doğudaki şairden en batıdakine kadar herkes Ayasofya'yı yüceltme ve koruma amacıyla eserler kaleme almışlar ve ondan övgüyle bahsetmişlerdir. Modern Arap şiirinde Ayasofya'nın ele alınması, Arap şairlerinin ona bakış açısının ortaya konulması bağlamında okuyucuya bir perspektif sunmuştur.

Ayasofya İslam dininin ve Hristiyanlığın kutsalı olması yönüyle de iki tarafın birbirine karşı üstünlüğünü ya da mağlubiyetini ifade etmesi bakımından anlam taşımaktadır.

Sonuç olarak denilebilir ki şiir yazmak, sadece zihinsel bir ürün değildir. Arap şairlerin Ayasofya şiirleri özelinde dinî, tarihî, ilmî, ahlâkî ve medeniyetle ilgili deliller sunması bakımından özeldir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

“Ayasofya”. Erişim 1 Ağustos 2022. <https://www.ayasofyacamii.gov.tr/tr/ayasofya-tarihi>.

el-Aşmâvî, A. *Divân (Cevletu fi Arâbât el-Huzn)*. Riyad: Mektebetu el-Abîkân, 1426.

es-Sümâlî, A. b. E. Kasîdetu Ayasofya, Erişim 13 Ağustos 2021. <https://www.youtube.com/watch?v=B5aCEFJ2bNQ>.

et-Tenânî, M. b. A. İ. şiir, şairinden elektronik posta yoluyla 8/10/2021 tarihinde istenmiştir.

et-Trablûsî, E. *Mecellatu er-Risâlet el-Mısriyye*. 109 (Kahire: y.y.,1935): 1270.

Eyice, S. “Ayasofya”. *DİA*. IV:206-210. İstanbul: TDV, 2020.

Hanbel, A. *Müsned*. IV/335. Kahire:1313.

Huseyn, M. M. *el-İtticâhâtü 'l-Vataniyye fi 'ş-Şi'ri 'l-Mısri*. Kahire: Mektebetu el-Âdâb, 1980.

- İbrâhîm, H. *Dîvânu Hâfiz İbrâhîm*. Düzenleyenler Ahmed Emîn, Ahmed ez-Zeyn, İbrâhîm el-Ebyârî. Kahire: el-Hey'etu el-Mısıriyyetu el-Âmmetu li'l-Kitâb, 2008.
- Şevkî, A. *eş-Şevkiyyât*. Haz. Muhammed Huseyn Heykel. Kahire: el-Mektebetu't-Ticâriyye el-Kubrâ, 1970.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, Ayasofya Camii Fatih Sultan Mehmet Han'ın Emaneti İnsanlığın Ortak Hazinesi (İstanbul: Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları, 2020), 7.
- Yazıcı, H. "Hâfiz İbrâhîm". *DİA*. XV: 91-92. İstanbul: TDV, 1997.